

ка мудрість все більше стає надбанням багатьох, хто її потребує. І серед суттєвих чинників, що впливають в наш час на розвиток керівників та організацій, є передусім глобалізація, яка вже сьогодні призводить до наступних змін в їх діяльності: різке підвищення стандартів якості, виникнення управління тотальною якістю; постійне введення інновацій; врахування кроскультурних, транснаціональних та міжнародних особливостей ведення управлінської діяльності; дотримання етичних правил в управлінській культурі та ін.

Окреслені перспективні напрями розвитку психології управління хоча і не є остаточними (їхня корекція здійснюється постійно і визначається нагальними потребами суспільства), водночас вважаємо, що їх вирішення стане пріоритетним для досліджень в галузі психології управління у новому столітті.

1. *Генов Ф.* Психология управления (основные проблемы). – М.: Прогресс, 1982. – 422 с.
2. *Деркач А.А., Орбан Л.Э.* Акмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости личности. М.: РАУ, 1995. – 208 с.
3. *Зазыкин В.Г., Чернышев А.П.* Менеджер: психологические секреты профессии. – М., 1992. – 165 с.
4. *Карамушка Л.М.* Психология управления закладами середньої освіти: Монографія. – К.: Ніка-Центр, 2000. – 332 с.

5. *Казмиренко В.П.* Социальная психология организаций. – К.: МЗУУП, 1993. – 384 с.
6. *Китов А.И.* Психология хозяйственного управления. – М.: Профиздат, 1984. – 248 с.
7. *Коломінський Н.Л.* Психология менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): Монографія. – К.: МАУП, 2000. – 286 с.
8. *Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф.* Основы менеджмента / Пер. с англ. – М.: Дело, 1993. – 702 с.
9. *Орбан-Лембрик Л.Е.* Психология управления: Пособник. – К.: Академвидав, 2003. – 568 с.
10. *Орбан-Лембрик Л.Е.* Феномен комунікації в управлінні // Актуальні проблеми психології. Т. 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2002. – Ч. 6. – С. 100-106.
11. *Орбан-Лембрик Л.Е.* Основы психологии управления: Монографія. – Івано-Франківськ: "Плай", 2002. – 426 с.
12. *Орбан-Лембрик Л.Е.* Група як соціально-психологічний феномен // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 13 – 30.
13. *Свенцицкий А.Л.* Социальная психология управления. – Л.: ЛГУ, 1986. – 176 с.
14. *Филлипов А.В.* Работа с кадрами: психологический аспект. – М.: Экономика, 1990. – 168 с.

In this article the author realizes the analysis of stage formation and the development of management psychology, elucidates a wide spectrum of problems which is solved by modern native management psychology.

It is also formulated directions of researches in this branch in the context of modern requirements of society.

Благул І.С., Солтисік О.О.

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

Вказані основні проблеми сталого розвитку економіки регіону, а також шляхи їх вирішення.

Ключові слова: сталий розвиток, модель і моделювання, регіон.

І.Вступ. Весь життєвий шлях, яке пройшло людство, супроводжувалося пошуком оптимальних шляхів розвитку, але нинішній шлях є найбільш драматичним: людство усвідомило, що воно стоїть перед вибором – глобальна катастрофа самознищення у випадку зберігання принципів і тенденцій традиційних шляхів розвитку чи впровадження нової парадигми його існування.

Осмилення можливих катаклізмів до певної міри сприяла діяльності Римського клубу – неурядової міжнародної організації, яка

об'єднує вчених більш ста країн світу. Доповіді Римського клубу, починаючи з першого [8] застерігали, що сучасна цивілізація наближається до критичної межі.

Дослідження, ініційовані Римським клубом підготували підґрунтя для організації обговорення проблем глобального розвитку на міждержавному рівні в рамках ООН. Серйозна тривога про стан навколишнього середовища перспективи розвитку цивілізації в умовах значного зростання населення планети прозвучала на Стокгольмській конференції ООН 1972р, яка створила спеціальну структуру – Програму ООН з навколишнього середовища.

Дана проблема є предметом наукового пошуку вчених багатьох країн. Зокрема, на думку В. Волошина і В. Трегобчука, сталий

соціально-економічний розвиток будь-якої країни, а отже й регіону, є можливим, коли одночасно забезпечується: по-перше, задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб; по-друге, раціональне і екологічно безпечне господарювання; по-третє, підтримання сприятливих з точки зору здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності [3].

Найважливішою передумовою переведення регіонів на модель сталого розвитку, як вважають згадані автори, полягає в тому, щоб інтереси соціального прогресу, екології та економіки були всебічно зрівноваженими, збалансованими й оптимізованими за максимально можливою кількістю демографічних, соціальних, екологічних, економічних, виробничих і техніко-технологічних параметрів, показників тощо [3]. Власне у контексті необхідності такої збалансованості В. Волошин і В. Трегобчук рекомендують низку заходів, які потрібно впроваджувати в процесі проведення регіональної політики сталого розвитку.

Герасимчук [4] «сталість», «стабільність», «збалансованість» вважає базовими поняттями сталого розвитку, під якими треба розуміти процес забезпечення функціонування територіальної системи із заданими параметрами в певних умовах протягом тривалого проміжку часу, що веде до гармонізації факторів виробництва та поліпшення якості життя сучасних і майбутніх поколінь. Проте більшість дослідників, м'яко кажучи, глорифікують концепцію сталого розвитку, значною мірою недооцінюючи механізми її реалізації в різних умовах і середовищах.

II. Постановка завдання. Отже, з кожним роком стає більш очевидним, що в рамках існуючої моделі індустріального розвитку захист навколишнього середовища носить характер боротьби із наслідками, а не з причинами, які їх породжують. Тому наступив на наш погляд момент про необхідність кардинального перегляду самої моделі розвитку людства. Метою даної статті є розробка нових підходів до аналізу регіональних одиниць як об'єктів оптимізації.

III. Результати. Варто зауважити, що економічні катастрофи мали місце і раніше, з яких найбільш хрестоматійними є дві [1], а саме:

епоха першої економічної кризи, тобто порушення економічної рівноваги між суспільством і природою завдяки розвитку мисливського господарства. Наслідок – зникнен-

ня значної кількості тварин, стан розвитку землеробства і тваринництва. Результат – осушення значної кількості масивів земель і ерозія ґрунтів, наступ степів на ліс.

Нинішній стан розвитку цивілізації має особливий характер: відбувається процес інтернаціоналізації процесів соціально-економічного розвитку (СЕР), а значить і екологічних проблем.

А це означає, що людству необхідно шукати нову парадигму розвитку – не економічну, а соціально-еколого-економічну.

Тому в 1987 році Всесвітня Комісія ООН навколишнього середовища і розвитку поставила питання про необхідність пошуку нової моделі розвитку цивілізації, основні тези якої були опубліковані в доповіді “Наше загальне майбутнє” [9]. В доповіді сформульовані принципи стійкого розвитку, які є формою розвитку, або прогресу суспільства, що задовольняє потреби існуючого людства і не можливості майбутніх поколінь, які будуть забезпечувати своє існування.

У теперішній час він прийнятий визначальним принципом розвитку країн і регіонів, що підтверджено такими документами як «Порядок дня на ХХІ століття» Всесвітньої конференції навколишнього середовища і розвитку 1992 року в Ріо-де-Жанейро [5].

Але таке визначення до певної міри вимагає повної деталізації, деякі постулати записані в доповіді генерального секретаря ООН Буйроса-Галі «Повістка дня для розвитку» [7], а саме:

- світ як фундамент
- економіка є рушійною силою прогресу
- навколишнє середовище, як основа стійкості
- справедливість, як один з принципів стійкості суспільства
- демократія, як система управління

Як підкреслює Буйрос-Галі, всі ці «п'ять окреслених вимірів тісно пов'язані між собою» [7].

Варто зауважити, що ніякий поділ не є єдиним, або найбільш вичерпним. У зв'язку з цим можна згадати чотири принципи стійкості, сформовані Холлібергом [2]:

- речовини використані із літосфери, не повинні систематично нагромаджуватися в екосфері;
- речовини, вироблені суспільством, не повинні систематично нагромаджуватися в екосфері;

- фізичні умови для виробництва в екосфері не повинні систематично погіршуватися;
- використання ресурсів має бути ефективним і повинно відповідати наявним людським потребам.

Наявність двох підсистем: популяції і середовища його існування є характерними для будь-якого біологічного виду. Для людини ця система розширюється за рахунок ускладнення структури самоорганізації і виникнення на її місці нової більш складної структури, яка має назву «суспільство». Саме поняття «суспільство» трактується по-різному. Є.Дюригмін розглядає суспільство як індивідуальну духовну реальність, сформовану на колективних принципах. За А.Вебером, суспільство – це взаємодія людей, яка є продуктом соціальних, тобто орієнтованих на інших людей дій. Американський психолог Т.Парсонс визначав суспільство як систему відношень між людьми, в основі якої лежить взаємодія норм і цінностей.

За функціональними ознаками соціальна система (соціум) структуризована на окремі елементи:

- демографія;
- економіка;
- право;
- політика тощо.

Якщо розглядати соціум у взаємодії з природним середовищем, необхідно зауважити, що економічна підсистема, на наш погляд, є інструментом цілеспрямованих дій на природу. Таким чином, об'єктом стійкого розвитку є соціо-еколого-економічна система, яка має таку структуру (рис. 1):

Розглянуті нами підсистеми мають досить складну структуру. Природна підсистема може бути представлена географічною системою певного рівня організації. Під географічною системою ми розуміємо земний простір усіх розмірів, де окремі компоненти природи знаходяться у взаємозв'язку один з одним і як певна цілісність взаємодіють із людським суспільством. Виділяють три ієрархічні рівні організації геосистем:

- 1) планетарний;
- 2) регіональний;
- 3) локальний.

Ієрархічний поділ економічної підсистеми структуризований за галузевою або територіальною ознакою і може бути сформульований у вигляді ієрархічних рівнів:

- а) народне господарство в цілому;
- б) галузь (регіон);
- в) підприємства (форма).

Варто зауважити, що соціальна підсистема має більш складну структуру, тому для кожного її елементу можна побудувати свою ієрархічну структуру, прикладом якої є:

- 1) місто;
- 2) селище;
- 3) село.

Для аналізу цих систем в комплексі необхідно вибрати рівень характерний для кожної підсистеми, і крім цього, такий що є найбільше значення з позиції стійкого розвитку.

Точне визначення поняття «стійкості» дати дуже складно, однак, найбільше поширення одержало визначення, що міститься в Доповіді Брундтланд, яке ототожнює стійкість з розвитком, що: «... задовольняє потреби

Рис. 1. Соціо-еколого-економічна система як об'єкт стійкого розвитку

дійсного часу, але яке не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [6].

Це визначення носить дуже узагальнений характер, але зараз є усе більше можливостей для більш конкретного визначення елементів стійкості.

Розглядаючи поняття стійкості з економічної точки зору, можна довести велику користь і практичність низки основних параметрів екоефективності і екосправедливості. Взаємодія людства з навколишнім середовищем відбувається за участю двох категорій які можна назвати «природний капітал» і «штучний капітал». Природний капітал становлять ресурси планети, а штучний капітал – це те, що створено людством з використанням ресурсів планети, тобто будинки, дороги, машини і споживчі товари. Природний капітал має дві підкатегорії: обмежених природних капіталів і поновлюваний. Обмежений природний капітал має основне значення для продовження життя і містить у собі сукупність екосистем, а також такі аспекти, як збереження озонового шару і захист біологічних видів, існування яких знаходиться практично на рівні самопідтримки.

Стійка геосистема - це система, що відкрито прагне до збереження всього обмеженого капіталу, вона відновляє окремі елементи природного капіталу і використовує добавки до штучного капіталу для заміни ресурсів інших видів природного капіталу, що виснажуються. Стійка економіка прагне до усунення несправедливих відносин між націями, поважаючи такий аспект стійкості, як вимоги у відношенні встановлення справедливих відносин у рамках одного покоління.

Можна оцінити порядок витрат економічної системи на запобігання подальшої деградації обмеженого природного капіталу і на основі цього розрахувати суму витрат, необхідних для того, щоб у зворотному порядку підібрати для такого стану найбільш стійкі рівні діяльності. Суспільство рухається по шляху до досягнення більшого ступеня напівстійкості, і зараз основне завдання полягає в переході від напівстійкості до стійкості.

Забезпечення стійкого розвитку - це в першу чергу обов'язок уряду, але всі держави повинні координуватися через міжнародні організації, такі як ООН. У червні 1992 року в Ріо-де-Жанейро пройшла Конференція

ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку, на якій були розроблені основні принципи всесвітнього співробітництва у досягненні стійкого розвитку.

Для досягнення стійкого розвитку необхідні відносини партнерства між усіма країнами світу. Розвинені країни повинні допомагати країнам, що розвиваються, капіталовкладеннями для стимулювання економічного зростання і забезпечення стабільного задоволення основних потреб населення. «Світ повинен запропонувати допомогу країнам, що розвиваються, в управлінні економікою і її диверсифікованості, а також у раціональному керуванні природними ресурсами з метою стійкого розвитку. Країни, вражені убогістю, не зможуть розвиватися, якщо вони будуть обтяжені величезними зовнішніми боргами, якщо в них не буде можливості фінансувати свій розвиток і якщо ціни на їхню продукцію на світових ринках залишаться низькими. Фінансова допомога повинна надаватися на рішення екологічних проблем і забезпечення основних потреб бідних і знедолених» [5].

Національні стратегії стійкого розвитку повинні передбачати вирішення комплексу демографічних проблем. Країнам варто розробити демографічні цілі і програми. Більша увага повинна бути приділена життєво важливим ресурсам: воді, землі, екологічним чинникам, таким як здоров'я і біологічна розмаїтість екологічних систем. «Добротний стан здоров'я залежить від соціального, економічного і духовного розвитку, а також здорового навколишнього середовища, включаючи безпечну їжу і воду» [5].

Економічний розвиток суспільства має рухатися по шляху використання місцевих матеріалів, впровадження енергетично ефективних проектів, матеріалів, що не наносять шкоди здоров'ю і навколишньому середовищу. Країнам варто розробляти національні програми заохочення енергозберігаючих технологій, а також технологій, що використовують енергію сонця, води, вітри і біомаси.

Стійкий розвиток екосистем це насамперед збереження і раціональне використання природних ресурсів.

Наша атмосфера все більше випробує антропогенний вплив. Викиди в атмосферу хімічних речовин порушують її динаміку, зменшують озоновий шар, завдають шкоди

землі і воді, осідаючись на поверхні у виді кислотних опадів. Необхідно підвищувати ефективність виробництва, розподілу і споживання енергії, тому що головне джерело викидів - це використання енергії. Важливо також забезпечувати промисловість устаткуванням, що контролює забруднення атмосфери, замінити хлорфторводні й інші речовини, що руйнують озоновий шар, більш безпечними, а також знизити кількість відходів.

При керуванні водними ресурсами необхідно підвищену увагу приділяти боротьбі з забрудненням акваторій у результаті судноплавства і скидань стічних вод. «Близько 600 тисяч тонн нафти щорічно потрапляє в океани в результаті звичайних морських перевезень, аварій і незаконного зливу» [5].

Величезна кількість завдань стоїть перед керуючими органами, що відповідають за використання прісної води. Необхідне вивчення якості води, контроль за захворюваннями, що передаються через воду, запобігання погіршення стану водозбірних площ, вживання природоохоронних заходів, спрямованих на зведення до мінімуму і виключення забруднення водних ресурсів.

Для раціонального використання і керування земельними ресурсами необхідно ввести екологічне планування ландшафту, проводити в життя закони, що встановлюють стійке землекористування і закріплюють політику, що враховує земельно-ресурсну базу, зміну інтересів місцевого населення.

Збереження і раціональне використання природних ресурсів - це збереження природних ландшафтів різних зонально-кліматичних поясів: боротьба з опустинюванням у районах, підданих посусі і засоленням земель, повсюдна боротьба зі знищенням лісів, а також підтримка «комор біологічної розмаїтості» - гірських систем. Не можна забувати і про великі площі, зайнятих сільськогосподарськими угіддями. Необхідний комплексний підхід для боротьби зі шкідниками, що поєднує біологічні засоби, опірність рослини і правильне ведення фермерського господарства з мінімальним використанням пестицидів. «Стійкий розвиток сільського господарства і сільських районів вимагає істотних змін у сільськогосподарській, екологічній і економічній політиці всіх країн, а також і на міжнародному рівні» [5].

Для досягнення програм стійкого розвитку необхідні значні капіталовкладення, використання передових технологій і залучення учених для досліджень і розробки рекомендацій із проблем навколишнього середовища і розвитку, також необхідна чітка організаційна спрямованість діяльності підприємства по включенню екологічних аспектів в усі види діяльності, починаючи з наукових розробок і закінчуючи виробництвом і поширенням продукції.

Досягнення стійкого розвитку суспільства в цілому неможливо без співробітництва всіх людей і різних організацій, включаючи частки підприємства і керівництво на різних рівнях. Особлива роль приділяється керівництву підприємства, тому необхідно впровадження нових форм керування, що передбачають велику екологічну відповідальність.

Важливо включати в плани стратегічного розвитку підприємства питання, що відповідають принципам стійкого розвитку. Підприємства повинні переглянути існуючий асортимент продукції і способи організації виробництва, а також вирішити, що залишити, що можна удосконалити, а з чим потрібно розстатися.

Діяльність підприємства повинна систематично, документально й об'єктивно оцінюватися на шляху стійкого розвитку не тільки для поліпшення керування компанією, але і для контролю за виконанням державних норм, а також вимог, розроблених у рамках самого підприємства.

Керівництво підприємства, що вирішило рухатися по шляху стійкого розвитку, повинно регулярно інформувати своїх акціонерів про досягнення в просуванні до стійкого розвитку й одержувати оцінку своєї діяльності. Звіт перед акціонерами має неодмінно включати економічні показники, він повинен показати успіхи і невдачі компанії за визначений період часу, щоб дати можливість оцінити роботу підприємства і порівнювати його роботу з іншими.

Стійкий розвиток екосистеми у своїй основі містить систему вільних ринків. Відкриті конкуруючі ринки - стимул досягнення стійкості. Ринкові ціни, конкурентна боротьба змушує промислові підприємства ощадливо витрачати ресурси.

Властиве стійкому розвитку збільшення

виробництва мусить відповідати вимозі раціонального використання природних ресурсів, виробництву екологічно чистої продукції, видаленню твердих і небезпечних відходів, зменшенню інших викидів.

Якщо забруднення навколишнього середовища спонукає до втрати ресурсів для виробництва, то наслідком буде бажання виробників зменшити шкідливі відходи, тим самим знижуючи вартість.

В умовах ринку, зростаючої конкуренції будуть народжуватися нові технології, що дозволяють раціонально використовувати природні ресурси, здійснювати безвідхідне виробництво.

У соціальному плані слід зазначити позитивну роль ринків для задоволення потреби людей у робочих місцях, виникнення додаткових можливостей для широких верств населення.

IV. Висновки. Отже, соціальні, екологічні та економічні проблеми є одними з найважливіших в житті кожного індивіда чи регіону. Тому об'єктивно виникає потреба в здійсненні широкомасштабних заходів з ефективного розв'язання їх на всіх рівнях управління – світовому, національному, регіональному та локальному. Запропонована нами модель функціонування соціо-еколого-економічної системи дозволить розглядати регіональні

єдиниці як об'єкти стійкого розвитку та виробити напрямки оптимізації їх розвитку.

1. Алексеев В.П. Очерки экологии человека. – М.: Наука, 1993.

2. Богомолов В.А., Егоров И.М. Научные теории и технологии в развитых капиталистических странах // Итоги науки и техники. Сер. «Общественные вопросы экономики и организации промышленности». – Т.13. – М.: ВИНТИ, 1998.

3. Волошин В., Трегубчук В. Концептуальні засади сталого розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – № 1. – С. 8.

4. Герасимчук Зоряна Вікторівна. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / НАН України; Інститут регіональних досліджень. — Луцьк : Надстир'я, 2001. — 528с.

5. Програма дій. Порядок дня на 21 століття і інші документи конференції в Ріо-де-Жанейро в популярному виданні / Центр за наше майбутнє. – Женева, 1993.

6. Стимули, як сприяють утворенню транснаціональних корпорацій, прийняттю концепції стійкого розвитку. М.: 1995.

7. Boutros Boutros-Ghali. An agenda for Development. Development and International Economic Cooperation. Report of the General Secretary. – May 6, 1994. UN 1994. 144

8. Meadows D.H., Meadows D.L., Randers F., Behrens W.W. The limits of Growth. – Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York, 1972.

9. World Commission of Environment and Development (WCED). Our Common Future. – Oxford: Oxford University Press, 1987.

The main problems of the stable development of the economy of the region and also the ways of their solving are given.

Крисанов Д.Ф.

НОРМАТИВИ БЮДЖЕТНОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІВНЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ І ПОСЕЛЕНСЬКИХ ВІДМІННОСТЕЙ У СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ ЖИТТЯ НА СЕЛІ

Розкрито сутність і проаналізовано умови запровадження фінансових нормативів бюджетної забезпеченості населення при формуванні місцевих бюджетів та розподілі міжбюджетних трансферів у сучасних умовах. Обґрунтовано конкретні пропозиції, спрямовані на підвищення ролі фінансових нормативів у вирівнюванні умов надання і обсягів споживання соціальних благ і послуг, які фінансуються з бюджету.

Ключові слова: фінансові нормативи, місцеві бюджети, соціальні блага і послуги, регіональні

і поселенські відмінності в умовах життя сільського населення.

I. Вступ. На етапі виходу національної економіки із затяжної економічної кризи суттєво підвищується роль держави у формуванні сучасних умов життя сільського населення. Це обумовлено кількома важливими причинами, серед яких, на наш погляд, найважливішими є такі:

- у 90-их роках минулого століття внаслідок започаткування і поглиблення кризової ситуації фактично була зруйнована достатньо